



## Розділ 1

### ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

УДК 78.071.1.087.68 (477.54-25)

ORCID 0000-0003-0172-2091

DOI 10.34064 /knum1-52.01

*Наталія Михайлова*

#### **СЕРГІЙ ПРОКОПОВ: ФЕНОМЕН ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

**Михайлова Н. Сергій Прокопов: феномен творчої особистості.** Висвітлено концепцію творчого універсализму відомого українського диригента-хормейстера Прокопова С. М. Аналізується широкий спектр його мистецької діяльності, в аспекті виявлення різних векторів творчості митця: виконавського доробку, наукових засад та педагогічних настанов, музично-громадських ініціатив. Виявлено, що мистецький шлях Прокопова С. М. є прикладом універсализму творчої особистості, індивідуальної своєрідності і неповторної виразності кожного справжнього майстра. Продовжуючи традиції корифеїв диригентсько-хорового мистецтва та спираючись на власний багаторічний досвід, спостереження та надбання у роботі, як з хоровими колективами різної вікової категорії та професійної спрямованості, так і у викладанні фахових дисциплін, остаточно сформувалися основні методичні принципи його педагогічної діяльності. Науково-методичні праці С. М. Прокопова окреслюють коло питань, пов'язаних з проблемами хорового виконавства, хорової педагогіки та навчально-виховним процесом формування диригентів-хормейстерів на різних етапах розвитку. Мистецьку та громадсько-просвітницьку діяльність С. М. Прокопова визнано значним внеском в розвиток української культури.

**Ключові слова:** хорове мистецтво, диригент-хормейстер, універсализм творчої діяльності.

**Михайлова Н. Сергей Прокопов: феномен творческой личности.**

Освещена концепция творческого универсализма известного украинского дирижера-хормейстера С. Н. Прокопова. Анализируется широкий спектр его художественной деятельности, в аспекте выявления различных векторов творчества маэстро: исполнительского наследия, научных основ и педагогических установок, музыкально-общественных инициатив. Выявлено, что творческий путь Прокопова С. М. является примером универсализма личности, индивидуального своеобразия и неповторимой выразительности каждого настоящего мастера. Продолжая традиции корифеев дирижерско-хорового искусства и опираясь на собственный многолетний опыт, наблюдения и достижения в работе, как с хоровыми коллективами различной возрастной категории и профессиональной направленности, так и в преподавании специальных дисциплин, окончательно сформировались основные методические принципы его педагогической деятельности. Научно-методические работы С. Н. Прокопова определяют круг вопросов, связанных с проблемами хорового исполнительства, хоровой педагогики и учебно-воспитательным процессом формирования дирижеров-хормейстеров на разных этапах развития. Художественную и общественно-просветительскую деятельность С. Н. Прокопова признано значительным вкладом в развитие украинской культуры.

**Ключевые слова:** хоровое искусство, дирижер-хормейстер, универсализм творческой деятельности.

**N. Mikhailova. Sergiy Prokopov: phenomenon of the creative personality.** Formulation of the problem. The modern choral art as never requires a theoretical understanding of the artistic experience accumulated over the years of its existence and enriched with the latest advances in this field. The bloom of the high professional choral performance in Ukraine shows, first of all, the active development of choral culture in practical terms, but unfortunately, in many theoretical aspects of the choral art there are significant gaps. Since in Ukraine a galaxy of dedicated experts in the field of the choral work function fruitfully, among whom the territory of the Slobozhanshchina region can boast the well-known name of Prokopov Sergiy Mykolayevych – the Honoured Art Worker of Ukraine, Professor, Head of the Choral Conducting Department of Kharkiv National University of Arts named after I. P. Kotlyarevsky, the coverage of the concept of the creative



universalism of the famous Ukrainian conductor-choirmaster seems to be of a high relevance.

The purpose of the article is to study a wide range of artistic activities of S. Prokopov in the aspect of identifying various vectors of creativity of this talented artist: his performances, scientific works and pedagogical guides, musical and public activities.

Analysis of the recent research and publications. The study of each of the directions of the creative activities of the artist is not possible in isolation from the consideration of the main trends in the modern choral art. Ukrainian musicology is on the way of rethinking the classical methodological recommendations and finding new theoretical and practical approaches to the study of many aspects of the choral activity. The recent publications by such scholars as L. Parkhomenko, A. Lashchenko, L. Kiyanovska, A. Martyniuk, L. Yarosevich, O. Batovska, Y. Voskoboinikova and many others confirm the relevance of issues related to the genesis and the further development of the choral art.

Research methods. The system analysis of the universe of the creative personality of the artist is the methodological basis of the study.

Presenting the main material. Sergiy Prokopov is a well-known conductor-choirmaster, prominent teacher and musical-public figure in Ukraine and abroad. After many years of study, under the influence of the outstanding masters of the conducting-choral art A. A. Miroshnikova, E. P. Kudryavtseva, V. O. Chernushenko and A. V. Mikhailov the main methodological principles of teaching professional disciplines finally formed, and they found their embodiment in the further professional pedagogical activity of S. M. Prokopov.

The research of the performing-pedagogical vector of the master's work made it possible to analyse one of the most important spheres of activity of S. M. Prokopov – the work with children's choir collectives. We should note that the sound of the choir called "The Spring Voices" is distinguished by the high quality of ensemble work, the most charming features of the children's voice – ease, charm, and flying. The repertoire of the choir is extremely wide and diverse – from the Renaissance to contemporary domestic and foreign compositions, different in genres and subjects, which is quite difficult for the amateur team. That is why the professional recognition of the children's choir under the guidance of S. M. Prokopov is confirmed by many honorary awards of national and international competitions and choral festivals.



Following the traditions of Kharkiv choral school, Prokopov S. M., while heading the choir of the students of the Choral Conducting Department of KhNUA named after I. P. Kotlyarevsky, greatly changed not only the repertoire policy of the choir, but also revised the correlation of teaching-educational and concert-performing tasks. The choral class is not only a solid base platform for the professional education of future choirmasters-specialists. The choir of students, under the guidance of S. M. Prokopov, is a full-fledged performing collective, whose power makes it possible to perform compositions of great forms. Working on the sound of the choir, at the stage of a warm-up, he relies on the artistic principles of the sound production, which represent a peculiar emotional and psychological setting for the further professional communication between the choirmaster and the singers. Such accentuation of attention on the complex of psychological tasks during the performance of vocal-choral exercises helps to combine and correlate the emotional and psychological state and technical capabilities of the singers with subsequent performing intentions. The key to the work of the master is a special relation to the interaction of the language and musical intonation. Expressiveness as a conscious singing is impossible without the right intonation, a clear pronunciation, an emotional exaltation in the process of performing a choral composition.

The pedagogical activity of S. M. Prokopov continues in the class on conducting and relies on both the methodical foundations, theoretical positions, the generalizations of outstanding teachers, choirmasters, symphony conductors and many years of the own experience of the teacher, the conductor, and the conductor-choirmaster. Actually, his pedagogical style is characterized by a high level of culture, sophisticated taste, and deep knowledge of the specialty and in the related fields of both the humanities and social sciences.

The sphere of interests of scientific activity of S. M. Prokopov covers various areas of the choral art. The scientific and methodical works by S. M. Prokopov outlines a range of issues related to the problems of the choral performance, the choral pedagogy and the educational process of formation of conductors-choirmasters at different stages of development.

Professor S. M. Prokopov's active and responsible life position prompts him for the public-education activities. Holding the post of the Head of the Kharkiv branch of the Association called "The Choir Society named after M. Leontovych", on his initiative the significant competitions and festivals of the choral art take place, and they are known not only within Ukraine but also abroad. Sergiy Myko-

layevych presents reports on the relevant issues of the choral art at international and all-Ukrainian conferences, conducts numerous master classes, lectures and concerts.

Conclusions and the perspectives of the further research. Sergiy Prokopov is an example of a universal musician. To highlight one, the main of the directions of his activities is impossible. The teacher, choral conductor, scientist, talented organizer and musical-public figure, his work is a vivid example of creative and personal enthusiasm.

The prospect of the further development of the topic is related to the in-depth study of the various spectra of S. M. Prokopov's creative activities, his personal contribution to the development of Ukrainian culture.

**Key words:** choral art, conductor-choirmaster, S. Prokopov, universalism of creative activity.

**Постановка проблеми.** Сучасне хорове мистецтво як ніколи потребує теоретичного осмислення художнього досвіду, накопиченого за роки його існування та збагаченого новітніми досягненнями у цій царині. Розквіт високопрофесійного хорового виконавства в Україні насамперед свідчить про активний розвиток хорової культури в практичній площині, проте на жаль в теоретичних засадах багатьох аспектів хорового мистецтва є суттєві прогалини. Певною мірою це пов'язано з багатогранністю та багатовимірністю складної професії диригента-хормейстера. «Диригентське мистецтво вимагає наявності різноманітних здібностей. У їх число входить і те, що може бути названо диригентською обдарованістю – здатністю виразити в жестах зміст музики, робити «видимим» розгортання музичної тканини твору, впливати на виконавців» – писав відомий диригент, педагог та теоретик диригування І. Мусін [2, с. 8].

На щастя, не зважаючи на буремне сьогоднішнє, в Україні плідно працює плеяда самовідданих фахівців хорової справи, серед яких на теренах Слобожанщини відоме ім'я Прокопова Сергія Миколайовича – заслуженого діяча мистецтв України, професора, завідувача кафедри хорового диригування Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Його мистецький шлях є прикладом універсальності творчої особистості, індивідуальної своєрідності



і неповторної виразності кожного справжнього майстра. Саме тому **метою** статті є всебічний аналіз мистецької діяльності С. М. Прокопова в аспекті виявлення різних векторів творчості талановитого митця: його виконавського доробку, музично-громадської роботи, наукових засад та педагогічних настанов.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Дослідження кожного з творчих напрямків діяльності митця неможливе у виокремленні від розгляду фундаментальних засад хорового мистецтва у працях Б. Асаф'єва, І. Мусіна, О. Полякова [1–3]. Українське музикознавство знаходиться в процесі переосмислення класичних рекомендацій та пошуку нових теоретичних та практичних підходів до вивчення новітніх аспектів хорової справи. На цьому шляху актуальними є дослідження, присвячені феноменології творчої особистості, що складає спеціальний предмет музичної інтерпретології. Зокрема, постаті С. М. Прокопова присвячені дослідження молодих науковців Г. Савельєвої [5] та Н. Червінської [6].

**Виклад основного матеріалу.** Сергій Миколайович Прокопов – відомий в Україні та за її межами диригент-хормейстер, видатний педагог та музично-громадський діяч. Жагу до співу, за спогадами Сергія Миколайовича, він відчував ще з дитинства. Його мати, Марія Іванівна, всіляко підтримувала та заохочувала захоплення музикою маленького Сергійка. Перші професійні знання та навички він отримав під час навчання у Курському музичному училищі (нині Курський музичний коледж імені Г. В. Свиридова), в якому займався дуже сумлінно та наполегливо, оскільки не мав попередньої музичної початкової освіти. Закінчивши з відзнакою училище у 1972 році, з особливою теплотою у голосі та словами подяки згадує С. М. Прокопов своїх викладачів – А. Д. Корольову, Л. О. Третьякову, Ф. В. Гольцева.

Визначившись зі своєю подальшою професійною спрямованістю, Сергій Миколайович вступає до Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського в клас досвідченого педагога Мірошникової А. А., яка певною мірою відіграла значиму роль у подальшому становленні диригентсько-хорової майстерності фахівця. Нестримне бажання до самовдосконалення, пізнання тонкощів диригентсько-хорової справи, працелюбність, притаманні Прокопову С. М.

спонукали до подальшого розвитку – навчання в асистентурі-стажуванні Санкт-Петербурзької (Ленінградської) консерваторії імені М. А. Римського-Корсакова. Під впливом видатних майстрів диригентсько-хорового мистецтва Є. П. Кудрявцевої, В. О. Чернушенко, А. В. Михайлова остаточно сформувалися основні методичні принципи викладання фахових дисциплін, що знайшли своє втілення у подальшій професійно-педагогічній діяльності С. М. Прокопова.

Дослідження виконавсько-педагогічного вектору творчості майстра не можливе без розгляду однієї з найважливіших сфер діяльності С. М. Прокопова – роботи з дитячими хоровими колективами. Перший свій досвід роботи у цьому напрямку Сергій Миколайович отримав ще за часів училищного студентства, але єдиним дитячим колективом, з яким він самовіддано працював на протязі 34 років (1974–2008), колективом, що безмежно обожнював свого керманича став дитячий хор «Весняні голоси» Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості. Наполеглива, кропітка, але дуже захоплююча праця з дітьми поступово піднімала рівень творчого розвитку колективу на новий щабель, опановуючи новий складний виконавський репертуар.

Завжди властиве Сергію Миколайовичу тонке відчуття композиторського задуму, що підкріплене неабиякими музично-теоретичними знаннями епохи, стилю та історії створення музичної композиції в повній мірі розкривають талант митця-інтерпретатора. Репертуар хору надзвичайно широкий та різноманітний від епохи Відродження до сучасних вітчизняних і зарубіжних творів, різних за жанрами та тематикою. Серед видатних майстрів імена О. Лассо, А. Лотті, Й. С. Баха, Ш. Гуно, Д. Каччіні, Дж. Перголезі, В. А. Моцарта, Й. Гайдна, С. Рахманінова, П. Чайковського, Ц. Кюї, П. Чеснокова, М. Лисенка, С. Людкевича, М. Леонтовича. Композитори сучасної Слобожанщини М. Кармінський, І. Ковач, Т. Кравцов, В. Золотухін, В. Птушкін, Л. Шукайло, М. Стецюн пропонували перше виконання своїх творів саме хору С. М. Прокопова, оскільки якісний виконавський рівень цього колективу, набагато вищий від аматорського і за статусом може вважатися напівпрофесійним.

Підтверджують професійне визнання дитячого хору і почесні нагороди: лауреат I премії II всеукраїнського конкурсу хорових колекти-



вів імені М. Д. Леонтовича (1993), міжнародного конкурсу «Артеківські зорі» (1999), володар Гран-Прі Всеукраїнського фестивалю хорового мистецтва «Співає юність України» (2004). Хоровий колектив відомий не лише в Україні, але й далеко за її межами. Польща, Болгарія, Франція, Німеччина, Білорусь, Латвія, Росія радо приймали цей чарівний дитячий хоровий колектив, захоплюючись його природніми щирими незабутніми емоціями: «...публіка була підкорена цим чудовим хором, котрим так натхненно, пристрасно і захоплено диригує Сергій Прокопов» – зауважувала французька преса<sup>1</sup>. Узагальнюючи враження колег, професійних фахівців, та автора статті відмітимо неабияку якість ансамблевої роботи в звучанні дитячого хору, культуру звуку, виконавську гнучкість та природньо притаманні дитячому голосу дзвінкість, легкість, політність.

Багато вихованців цього чудового колективу завдячують педагогічному обдаруванню С. М. Прокопова в своїх подальших професійних успіхах і не лише на музичній ниві, оскільки, як справжній вчитель, він намагався виховувати не майбутніх музикантів, а насамперед людей високоморальної духовності, закоханих у гарну музику.

Нині вся увага Прокопова С. М. як художнього керівника колективу зосереджена на хорі студентів кафедри хорового диригування ХНУМ імені І. П. Котляревського. Хоровий клас не лише міцна базова платформа професійного виховання майбутніх фахівців-хормейстерів. Хор студентів, під орудою Прокопова С. М. – повноцінний виконавський колектив, потужність якого уможливило виконання творів великих форм. Вперше в Харкові в рамках міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї» прозвучали такі масштабні композиції як: «Te Deum» Г. Генделя, кантата Й. Баха № 140 «Aus der Tiefe rufe ich», *messa-brevis* D-dur В. Моцарта, ораторія «Elias» Ф. Мендельсона, хорові номери з ораторії Р. Шумана «Рай та Пері». Майже водночас постійно відбуваються концертні виступи студентського хору, найбільш резонансні з яких: концерти «Діалог епох, діалог культур, діалог поколінь», пам'яті професора В. С. Палкіна (2015), до 90-річчя з дня народження професора А. А. Мірошнікової (2016) та 80-річчя профе-

---

<sup>1</sup> Логачёва Р. Спели мы во Франции // Вечер. Харьков. 1993. 19 авг.

сора Ю. І. Кулика (2017), фестиваль хорової музики до 250-річчя з дня народження Артемія Веделя, участь студентського хору у концертному виконанні опери «Пікова дама» П. І. Чайковського (2015, 2017), авторському концерті композитора Л. Дичко, концерт хору в рамках творчого проекту ХНУМ «Практична музикологія» (2018) та багатьох інших мистецьких заходах на різноманітних сценічних майданчиках міста Харкова.

Сергій Миколайович впевнений, що в хоровому класі формується весь комплекс хорового диригента, в тому числі його художній смак, уявлення про стиль твору, композитора, епохи, особисті уподобання. Саме хоровий клас, за його ствердженням, є осередком вокального виховання майбутніх фахівців хорової справи. Спостерігаючи за репетиційним процесом студентського хору, зауважу: з перших звуків розспівування стає зрозумілим, що вимогливість Сергія Миколайовича поширюється не лише на інтонаційно-образну сферу вокального виконання, але й зосереджена на вірному звуковидобуванні та природньому звучанні співочого голосу. Вчасні та влучні методичні вказівки допомагають не лише виправити недоліки звучання, але й зрозуміти природу вокального звуку. Так, наприклад, робота над I частиною меси Ф. Шуберта *As-dur* Кугіє потребує не тільки точного наслідування нотного тексту партитури, композиторським ремаркам, а й повинна спиратися на принципи звуковидобування, характерні стилістичним закономірностям та образній сфері твору композитора-романтика, що не одноразово підкреслюється Сергієм Миколайовичем. Виконання ж хорового концерту *Es-dur* М. Березовського «Всі язиці воспещите руками», зокрема третьої частини, є прагненням досягти звучання, наближеного до ренесансного (особливої збалансованості, зокрема тембрової і динамічної), пошуком емоційної єдності. Вражає здібність майстра до подолання інертності у виконанні творів під час багаторазового їх повторення та подовженої фіксації певного емоційного стану, адже постійно утримувати концентрацію уваги співаків – справа не з легких!

С. М. Прокопов наполягає на необхідності сумісної праці, взаєморозумінні та єдиній вокально-педагогічній спрямованості керівника хорового колективу, хормейстерів та викладачів класу вокалу. Лише за таких умов можливе досягнення бажаної мети.



Спираючись на еталон співочого звуку, художній керівник хорового колективу має володіти бездоганним вокальним слухом, що здатен оцінювати, аналізувати та корегувати якість звуку в процесі фонації. Сергій Миколайович інтерпретує це як вміння визначати вірну роботу голосового апарату за якістю звуку. Працюючи над звуком у хорі, вже на етапі розспівування він спирається у роботі на художні принципи звуковидобування, що являють собою своєрідне емоційно-психологічне налаштування на подальше професійне спілкування між хормейстером та співаками, спонукаючи до натхненного співу, вільного невимушеного звучання голосу. Такий педагогічний метод дозволяє водночас вирішувати декілька важливих навчальних завдань. Починаючи від налаштування голосового апарату співаків до постійного та послідовного удосконалення виконавського рівню хорового колективу, забезпечуючи співаків технікою хорового виконавства. Безпосереднє залучення під час фонації різноманітних емоційних станів тембрально збагачує інтонаційну палітру хорового звуку. Таким чином, акцентуація уваги на комплексі психологічних завдань під час виконання вокально-хорових вправ допомагає поєднати та співвіднести емоційно-психологічний стан та технічні можливості співаків з подальшими виконавськими намірами.

Принциповим у своїй роботі Сергій Миколайович вважає особливе ставлення до взаємодії мовної та музичної інтонації. Виразність як усвідомлений спів, не можлива без вірної інтонації, чіткої вимови, емоційного піднесення в процесі виконання хорового твору. Саме тому репетиційна робота з хором насичена метафорами, епітетами, порівняннями, спрямованими на відображення характеру звуку, що в свою чергу допомагає в інтонуванні сенсу ментальної основи твору.

Слід зауважити, що репетиції такого професійного рівня майстерності потребують щоденної напруженої кропіткої роботи, насамперед, від художнього керівника хорового колективу. Суворі самодисципліна та самовіддача – ось риси, притаманні Сергію Миколайовичу як особистості. Він впевнений, перш ніж висувати вимоги до інших необхідно самому їм відповідати. Незважаючи на наявність хормейстерів, що працюють зі студентським хором поруч з Сергієм Микола-

йовичем, він воліє сам перевірити знання хорових партій творів, що наразі вивчаються. І хоча це дуже велика і важка праця, та все ж таки він вбачає в цьому можливість краще пізнати як вокальні можливості кожного співака так і їх недоліки. Відстежити індивідуальний прогрес студента та вчасно скорегувати помічені помилки, адже під час колективної праці складно приділити увагу окремо кожному.

Педагогічна діяльність С. М. Прокопова продовжується в класі з диригування. Загальновідомо, що диригування є надскладним процесом психофізичної діяльності людини, що потребує теоретичного узагальнення та методичного обґрунтування, оскільки є найменш дослідженим видом музичного виконавства. І хоча істина в тому, що кожен справжній диригент – це, безумовно, міцний музикант, вона також і в тому, що не кожен міцний музикант – це потенційний диригент. Тому в своїх учнях Сергій Миколайович прагне розпізнати паростки майбутньої професії диригента-хормейстера та майже непомітно, але наполегливо коригувати процес фахового становлення, надаючи змогу студенту віднайти власний шлях у придбанні професійних знань, вмінь та навичок, спонукаючи його до подальшого самостійного пошуку у цій царині. Саме комплексний підхід до навчання дає змогу учням зрозуміти не лише специфіку диригентської професії, але й диригентську техніку, що пов'язана з керівництвом процесу виконання. С. М. Прокопов наполягає – студенту необхідно всебічно проаналізувати та вивчити музичний твір до початку роботи за диригентським пультом «... диригент повинен мати, що сказати (знати предмет розмови), це по-перше; а по-друге, вміти сказати і подібно оратору, вміти переконати» (перекл. авт. – Н. М.) [4. с. 74].

Виразне читання літературної основи твору з урахуванням усіх вимог сценічної вимови та художнього втілення автора літературного тексту, виконання музичної партитури на інструменті, інтерпретуючи задум композитора, спів хорових партій, виявлення можливих труднощів та окреслення шляхів їх подолання доводить спроможність учня до подальшого напрацювання та вдосконалення мануальної техніки. «Таким чином, початковий етап навчання хормейстера – це творчий процес вирішення важливих взаємопов'язаних між собою задач виховання музикантських якостей, самостійності



мислення диригента та роботи над технічними прийомами, що розуміється не як формальне їх накопичення, а підпорядкування виконавським задачам».

Сергій Миколайович зазначає, що на заняттях з диригування він спирається як на методичні основи, теоретичні положення та узагальнення видатних педагогів, хормейстерів, диригентів-симфоністів так і багатолітній власний досвід викладача, виконавця, диригента-хормейстера. Власне, його педагогічному стилю притаманні високий рівень культури, витончений смак, глибокі знання з фаху та в суміжних галузях як гуманітарних (література, поезія) так і суспільних наук (педагогіки, психології). Під час занять Сергій Миколайович заострює увагу на принципових та фундаментальних засадах, тих чи інших методичних або виконавських моментах, допомагаючи зрозуміти доцільність певних технічних прийомів у диригуванні. Точно сформульовані теоретичні положення одразу ж підкріплюються наочними прикладами – безпосередньо від теорії до практики.

Слід відмітити особливу творчу атмосферу під час занять з фаху. Виховуючи в студентах любов та повагу до слова, як інтонаційного фонду музики, він, насамперед, намагається наслідувати принципам та правилам сценічної мови: говорити на опорі, дикційно та орфо-епічно нормативно, враховуючи художнє втілення слова у літературному творі. Щоб заохотити студентів, професор іноді застосовує дружні гумористичні шаржі, надаючи змогу поглянути на ситуацію під іншим кутом зору та виправити власні недоліки.

Звісно, як викладач-інтелектуал С. М. Прокопов приділяє багато уваги поглибленому вивченню стилістичних особливостей музичних творів різних епох та напрямків, відповідної їм техніки диригування. Він завжди відкритий до діалогу з учнями, колегами, поціновувачами хорошого мистецтва, час від часу повторюючи: « В мистецтві добре не те, що правильно, а правильно те що добре».

Професор С. М. Прокопов виховав цілу плеяду талановитих музикантів, що плідно працюють не лише на теренах нашої Батьківщини, а й за кордоном. Серед них: доктор педагогічних наук, професор ХНПУ імені Г. С. Сковороди Н. Г. Тарарак; кандидат мистецтвознавства, доцент ДАМ імені М. І. Глінки Я. О. Кириленко; авторка статті –

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового диригування ХНУМ імені І. П. Котляревського Н. М. Михайлова; кандидат мистецтвознавства М. Ковтунова; заслужений артист України, головний хормейстер козацького ансамблю пісні і танцю «Запорожці» Запорізької обласної філармонії С. Черногор; симфонічний і хоровий диригент О. Пивоварський (Австрія); лауреати і дипломанти всеукраїнських конкурсів хорових диригентів Д. Кругляк, А. Каменєва, Д. Дорошенко, К. Корепанова; викладачі вищих і середніх музичних навчальних закладів України Л. Дітте, А. Волотка, О. Фартушка, Т. Самородова, Т. Шуть, Л. Грядиль, Р. Ткаченко, Я. Лихачова.

Сфера інтересів наукової діяльності С. М. Прокопова охоплює різні напрямки хорового мистецтва. Його багаторічний досвід, спостереження та надбання у роботі з дитячими хоровими колективами викладені в працях «Нариси з методики дитячого хорового виховання та освіти», «Збірка творів для жіночого або дитячого хору», численних статтях з даної проблематики, що слугують путівниками не тільки для початківців хормейстерів – керівників дитячих хорових колективів, але й більш досвідчених колег на цих теренах. Велика питома вага і праць<sup>2</sup>, що висвітлюють проблеми хорового виконавства, хорової педагогіки та окреслюють коло питань, пов'язаних з навчально-виховним процесом на кафедрах хорового диригування вищих музичних навчальних закладів, використовуються як навчально-методичні посібники для студентів та випускників диригентсько-хорової спеціалізації. С. М. Прокопов – автор багатьох статей про викладачів-корифеїв кафедри хорового диригування та відомих її випускників, що ввійшли до малої енциклопедії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського до 100-річчя від дня заснування<sup>3</sup>. Сергій Миколайович є рецензентом нотних збірок для

---

<sup>2</sup> Статті С. М. Прокопова «Виховання і навчання хормейстерів на початковому етапі: проблеми та шляхи вдосконалення методів», «Диригентська школа найвищих досягнень», «Невтомний труд і одержимість» та інші.

<sup>3</sup> Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія : 2 т. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. Т. 1. : Музичне мистецтво. 740 с.



хорових колективів таких авторів як: А. Бібко, І. Фарафонова, М. Стецюн, Л. Вішневська, М. Юрченко.

Активна та відповідальна життєва позиція професора Прокопова С. М. спонукає його до громадсько-просвітницької діяльності. Слід зауважити, що організаторські здібності і талант керманіча розкрилися не лише на посаді художнього керівника студентського хору, а й спочатку декана виконавсько-музикознавчого факультету (2006), а пізніше (2008) завідувача кафедри хорового диригування. Продовжуючи кращі надбання і традиції попередніх років, Сергій Миколайович за підтримки ректора, народної артистки України, кандидата мистецтвознавства, професора Т. Б. Веркіної зосередив свій багатий досвід на удосконаленні діяльності кафедри хорового диригування. За його ініціативи значно підвищилась роль педагогічної практики та практики роботи з різними типами та видами хорових колективів (орієнтування на синтез теорії і практики у навчальному процесі), відбулося збалансування у кадрових питаннях до оптимального співвідношення авторитетних досвідчених майстрів та молодих спеціалістів з фаху (зауважимо, всі викладачі кафедри, перш за все, хормейстери-практики), підвищення наукового цензу викладацького складу (значна кількість викладачів мають вчені ступені, а молодь – закінчивши навчання в асистентурі-стажуванні, продовжує освіту в аспірантурі). Наразі майже половина викладацького складу кафедри – учні класу професора С. М. Прокопова, що успішно продовжують хорову справу свого вчителя.

Помітною подією не тільки у житті університету, а й в масштабах країни, стало проведення на високому професійному, організаційному рівні (про що свідчать відгуки учасників<sup>4</sup>) на базі кафедри, за ініціативою С. М. Прокопова, I Відкритого конкурсу хорових диригентів у рамках XV Відкритого конкурсу «Харківські асамблеї» (2018) та Всеукраїнської науково-практичної практичної конференції. Визнанням авторитету кафедри, її керівника є запрошення С. М. Прокопова виконувати обов'язки голови державної екзаменаційної комісії НМАУ

---

<sup>4</sup> Прокопов С. Борисенко М. Новий конкурс хорових диригентів народився у Харкові // Українська музична газета. 2018. № 2 (108) квітень-червень.

імені П. І. Чайковського (2916, 2018, 2019), працювати у складі високопрофесійного журі найпрестижнішого в Україні конкурсу хорових диригентів (Київ, 2011, 2016).

Сергій Миколайович – голова Харківського відділення асоціації «Хорове товариство імені М. Леонтовича», організатор фестивалю класичної хорової музики (2017), фестивалю хорової музики до 250-річчя Артемія Веделя (2017). Головуючий на Міжнародному конкурсі дитячих хорових колективів «Золотий орфей» та регіональних конкурсах і фестивалях, голова оргкомітету та член журі I етапу VIII Всеукраїнського хорового конкурсу імені Миколи Леонтовича (2018). Сергій Миколайович виступає з доповідями про актуальні проблеми хорового мистецтва на Міжнародних та Всеукраїнських конференціях, проводить численні майстер-класи, лекції-концерти.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Сергій Миколайович Прокопов – являє собою *феномен універсального музиканта*. Означити головний з багатьох напрямків його діяльності неможливо. Викладач, хоровий диригент, науковець, талановитий організатор та музично-громадський діяч – він належить до тих художників, хто ніколи не зупиняються на досягнутому. Артистизм та високий професіоналізм, натхнення, здібність цілком віддавати себе музиці – ось риси притаманні його концерно-виконавській діяльності. Емоційність, піднесеність та відданість мистецтву, талант та людська чарівність – ознаки самобутньої творчої особистості. Саме тому, напевно, улюблений вислів маестро «Геніальним ти можеш не бути, але правдивим бути зобов'язаний!»

Перспектива подальшого розвитку теми пов'язана з поглибленим вивченням різноманітного спектру творчої діяльності С. М. Прокопова, його особистого внеску в розвиток української культури.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Асаф'єв Б. В. О хоровом искусстве : сб. статей / сост. и коммент. А. Павлова-Арбенина. Л. : Музыка, 1980. 216 с.
2. Мусин И. Техника дирижирования. Л. : Музыка, 1967. 352 с.
3. Поляков О. Язык дирижирования. Киев : Музична Україна, 1987. 95 с.



4. Прокопов С. Воспитание и обучение хормейстеров на начальном этапе: проблемы и пути совершенствования методов. *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури*. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів середніх спеціалізованих музичних закладів. Харків : ППВ Нове слово, 2009. С. 72–77.
5. Савельєва Г. В. Прокопов С. М. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія : у 2 т. / Харків. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків : «Водний спектр Джи-Ем-Пі», 2017. Т. 1 : Музичне мистецтво. С. 542–544.
6. Червинская Н. В. Сергей Николаевич Прокопов. Биография и библиография выдающихся музыкантов. Харьков : ЧП Видавництво Ліхтар, 2007. 56 с.

## REFERENCES

1. Asafev B. V. O horovom iskusstve : Sb. statey // Sost. i komment. A. Pavlova-Arbenina. L. : Muzyika, 1980. 216 s.
2. Musin I. Tehnika dirizhirovaniya. L. : Muzyika, 1967. 352 s.
3. Polyakov O. Yazyik dirizhirovaniya. Kiev : Muzichna Ukrayina, 1987. 95 s.
4. Prokopov S. Vospitanie i obuchenie hormonesterov na nachalnom etape: problemy i puti sovershenstvovaniya metodov // Formuvannya tvorchoyi osobistosti v informatsiynomu prostori suchasnoyi kulturi. Materiali III Vseukrayinskoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi vkladachiv serednih spetsializovanih muzichnih zakladiv. Harkiv : PPV Nove slovo, 2009. S. 72–77.
5. Savel'yeva G. V. Prokopov S. M. // *Xarkivs'kyj nacional'nyj universytet my'stectv imeni I. P. Kotlyarevs'kogo. 1917–2017. Do 100-richchya vid dnya zasnuvannya : mala ency'klopediya / U 2 t. / Xarkiv. nacz. un-t my'stectv im. I. P. Kotlyarevs'kogo ; red.-uporyad. L. V. Rusakova. — Xarkiv : «Vodnyj spektr Dzhi-Em-Pi», 2017. T. 1. : Muzy'chne my'stectvo. S. 542–544.*
6. Chervinskaya N. V. Sergey Nikolaevich Prokopov. Biografiya i bibliografiya vyidayuschihsysa muzyikantov. Harkov : ChP Vidavnitstvo Lihtar, 2007. 56 s.